

De Behaarde bijenwolf in Limburg

R.A.M. Tilmans, Vroelenstraat 6, 6255 AL Noorbeek

In 2015 en 2017 werd in Noorbeek in de tuin van de auteur een opvallend gekleurde kever waargenomen met rode dekschilden met blauwzwarte tot zwarte dwarsbanden. Het bleek om de Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) te gaan. Deze kever is relatief zeldzaam in Nederland en omliggende landen. Reden om in dit artikel aandacht te besteden aan deze vondst. Achtereenvolgens worden de kenmerken, biotoop en leefwijze, verspreiding, bescherming en toekomst van deze soort besproken.

HERKENNING

De Behaarde bijenwolf [figuur 1] behoort tot de familie van de bonte kevers, ook wel mierkevers (*Cleridae*) genoemd. Deze familie wordt gekenmerkt door bont gekleurde dekschilden met dwarsbanden en afstaande haren. De eerste tarsleden zijn hartvormig en hebben zachte onderzijden. Wereldwijd omvat deze familie zo'n 3.600 soorten met de grootste verspreiding in de tropen. In Midden-Europa telt de familie circa 30 soorten. In Nederland en België zijn momenteel ruim 15 vertegenwoordigers van deze familie bekend (BELLMANN, 2003; SOORTENBANK.NL, 2017). De Behaarde bijenwolf behoort tot het geslacht *Trichodes*. Het Nederlands Soortenregister onderscheidt twee soorten; naast de Behaarde bijenwolf komt ook de Bijenkever of (gewone) Bijenwolf (*Trichodes apiarius*) [figuur 2] in ons land voor. Beide soorten lijken veel op elkaar. Het meest opvallende onderscheid is het patroon op de dekschilden. Bij de Behaarde bijenwolf reikt de laatste van de drie zwarte dwarsbanden op het rode dekschild niet tot aan het einde. De Behaarde bijenwolf is met een lengte van 10-17 mm iets groter dan zijn soortgenoot die 9-13 mm meet.

Hoofd, halsschild en poten van de Behaarde bijenwolf zijn glanzend blauwzwart. Het gehele lichaam is bedekt met lange zwarte haren. De voelsprietten hebben verdikte, drieledige uiteinden. Bij het spreiden van de dekschilden is te zien dat deze aan de binnenzijde van voor tot achteren begrensd zijn door een blauwzwarte naad. Het lichaam onder de dekschilden is geheel rood. Overigens wordt de Nederlandse naam Bijenwolf ook gebruikt voor een graafwesp met de wetenschappelijke naam *Philanthus triangulum*. Deze graafwesp

predeert ook op bijen. In oude literatuur, waaronder het Natuurhistorisch Maandblad, wordt vaak alleen de naam Bijenwolf gehanteerd zonder de wetenschappelijke naam te vermelden, zodat niet altijd duidelijk is of hier de graafwesp of de keversoort wordt bedoeld.

BIOTOOP EN LEEFWIJZE

De kevers leven in de omgeving van warme, zonnige bosranden en bermen. De vrouwtjes leggen zo'n 260 eieren. De larven leven in nesten van sachembijen (*Anthophora*), maskerbijen (*Hylaeus*), tronkenbijen (*Heriades*) of metselbijen (*Osmia*), waar ze met hun kaken de wanden van de cellen openen en zowel de voedselvoorraad als het broed opeten. Soms worden ook nesten van plooiwingswespen (*Odynerus*) en graafwespen (*Trypoxylon*) gebruikt (NIEHUIS, 2013; WILDBIENEN.DE, 2017). Imkers vinden larven soms in de nesten van Honingbijen (*Apis mellifera*) waar zij dode bijen, poppen en larven eten maar nauwelijks schade aanrichten. Bij gebrek aan voedsel kan de larve van een bijenwolf enkele maanden lang zonder voedselopname overleven. Uiteindelijk spint ze een rozekleurige cocon en verpopt. De verpopping tot imago kan tot wel vijf jaar duren (WILDBIENEN.DE, 2017).

De volwassen kevers zijn aangetroffen op de bloeiwijzen van schermbloemigen, composieten en rozen, waar zij vooral pollen en soms kevers eten (NIEHUIS, 2013). In een onderzoek van FLÜGEL (2014) worden slechts twee waarnemingen gemeld van het eten van andere insecten, tegenover 78 waarnemingen waar deze kevers voedsel van bloemen tot zich namen.

In de tuin van de auteur werd de Behaarde bijenwolf behalve op Paardenbloem (*Taraxacum officinale*) en Groot streepzaad (*Crepis biennis*) ook gevonden op bloemen van Scherpe boterbloem (*Ranunculus acris*) en Kruidende boterbloem (*Ranunculus repens*). NIEHUIS (2013) en FLÜGEL (2014) noemen 25 plantensoorten waarop de ke-

FIGUUR 1

De Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) uit de tuin in Noorbeek in 2017 (foto: R. Tilmans).

FIGUUR 2

De (gewone) Bijenwolf of Bijenkever (*Trichodes apiarius*): de kever onderscheidt zich van de Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) door het zwarte uiteinde van het dekschild dat bij de laatstgenoemde soort rood is. (foto: A. Jacobs).

vers foerageren. Paardenbloem en Kruidenbloem worden door beide Duitse auteurs niet als voedselplanten genoemd.

Kevers werden ook regelmatig gezien op nestkasten die voor wilde bijen waren opgehangen [figuur 3].

De Behaarde bijenwolf is tot de eerste helft van augustus actief, de Bijenkever is zo'n anderhalve maand langer actief dan de Behaarde bijenwolf (NIEHUIS, 2013; FLÜGEL, 2014; WAARNEMINGEN.BE, 2017a; 2017c; WAARNEMING.NL, 2017a, 2017c). De Behaarde bijenwolf kent in Duitsland een piek in activiteit in juni, in Nederland en België ligt die piek in mei. Bij zijn soortgenoot de Bijenkever ligt de piek in Duitsland en Nederland in juli, in België in juni en juli.

VERSPREIDING

De Behaarde bijenwolf komt in Europa verspreid voor (GBIF SECRETARIAT, 2017) [figuur 4]. Voor het verspreidingsbeeld van de Behaar-

de bijenwolf in Nederland en België is gebruik gemaakt van de websites www.waarneming.nl en www.waarnemingen.be. De laatste site is geraadpleegd om een beeld te krijgen van de verspreiding in de Belgische Voerstreek, net ten zuiden van Noorbeek.

Uit de Voerstreek zijn slechts twee gevalideerde waarnemingen bekend. Op 21 juli 1979 werd een exemplaar gevonden in Sint-Martens-Voeren (NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM, 2017) en op 15 juni 2013 werd een Behaarde bijenwolf gezien in Sint-Pieters-Voeren (WAARNEMINGEN.BE, 2017b).

Voor zover bekend dateert de oudste gedocumenteerde Nederlandse waarneming uit 1908 en betreft het een vondst in de omgeving van Epen. Het verzamelde exemplaar bevindt zich in de collectie van het Natuurhistorisch Museum in Rotterdam (NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM, 2017).

In 1933 wordt in het Natuurhistorisch Maandblad voor het eerst melding gemaakt van een Behaarde bijenwolf. Vermeld wordt dat de Behaarde bijenwolf meer voorkomt dan de (gewone) Bijenwolf en dat er zes exemplaren van eerstgenoemde soort op een ledenbijeenkomst van het Natuurhistorisch Genootschap zijn getoond (ANONYMUS, 1933). In 1966 laat broeder Arnoud uit Heerlen zowel de graafwesp (*Philanthus triangulum*) als de kever met dezelfde Nederlandse soortnaam zien (ANONYMUS, 1966).

Vanaf 2007 zijn, van de in totaal 94 waarnemingen, 33 gevalideerde waarnemingen van de Behaarde bijenwolf bekend (WAARNEMING.NL, 2017b) waarvan één uit Zeeland, drie uit Limburg en de overige waarnemingen uit Noord-Brabant. In Noord-Brabant concentreren de waarnemingen zich in de regio's rondom Tilburg-Waalwijk, 's Hertogenbosch en Eindhoven. De enige twee (niet gevalideerde) waarnemingen buiten de drie zuidelijke provincies stammen uit Utrecht. Eén waarneming betreft op basis van het aanwezige fotomateriaal met zekerheid de Bijenwolf en niet de Behaarde bijenwolf. Hoewel van de andere waarneming de foto onscherp is, lijkt het hier in het geheel niet te gaan om het geslacht *Trichodes*, zodat de verspreiding van de soort zich tot op heden lijkt te beperken tot de drie zuidelijke provincies. De waarnemingen van de auteur zijn bij het verschijnen van dit artikel nog niet gevali-

FIGUUR 3

De Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) bij een nestkast voor wilde bijen (foto: R. Tilmans).

FIGUUR 4
 Verspreiding van de Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) in Europa (bron: GBIF Secretariat).

deerd maar betreffen met zekerheid alle de Behaarde bijenwolf, zoals door het fotomateriaal wordt ondersteund. In tabel 1 en figuur 5 zijn alle gevalideerde waarnemingen uit Limburg weergegeven, alsmede de waarnemingen die op grond van foto's door de auteur als Behaarde bijenwolf kunnen worden gekwalificeerd. Er zijn nog één niet gevalideerde waarneming uit 2013 in 't Hout bij Kessel en twee waarnemingen uit 2015 en 2017 in Gronsveld die door het ontbreken van foto's vooralsnog niet bevestigd kunnen worden. Van de Bijenwolf zijn voor Limburg slechts twee niet-gevalideerde waarnemingen bekend uit de omgeving van Gennep, die echter op basis van de foto's met zekerheid deze soort betreffen (WAARNEMING.NL, 2017d).

VINDPLAATS IN NOORBEEK

De auteur vond bij toeval in zijn tuin in Noorbeek zijn eerste exemplaar van de Behaarde bijenwolf op 25 juni 2015. Op 27 en 28 juni 2015 werd een volwassen dier op een nestkast voor wilde bijen waargenomen [figuur 3]. In 2016 is niet specifiek naar de kever gezocht. In 2017 werden op 10 mei in de tuin vijf verschillende exemplaren van de kever waargenomen, waaronder één copula [figuur 6]; wellicht is er ter plekke een (kleine) populatie aanwezig. Hierna werden op 12 en 21 mei telkens twee verschillende imago's gezien. Alle dieren zijn op zonnige dagen waargenomen. De tijdstippen varieerden van 8.30 uur tot 19.30 uur. Op 9 juli 2016 werd in de directe omgeving een exemplaar door Th. Aaldijk gevonden (WAARNEMING.NL, 2017b). Hoe-

TABEL 1

Waarnemingen van de Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) in Limburg (bron: NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM, 2017 en WAARNEMING.NL, 2017b) *Nog niet gevalideerd in de landelijke database Waarneming.nl, maar op basis van foto met zekerheid te kwalificeren als Behaarde bijenwolf. Vetgedrukt de waarnemingen van de auteur.

FIGUUR 5
 Verspreiding van de Behaarde bijenwolf (*Trichodes alvearius*) in Limburg.

wel de waarneming (nog) niet is gevalideerd, kan aan de hand van de foto met zekerheid gesteld worden dat het hier eveneens om de Behaarde bijenwolf gaat. Hetzelfde geldt voor een waarneming van M. Kanters in Slenaken op 31 mei 2014. Ondanks intensief speurwerk van de auteur in de maand mei 2017 werd in het nabij gelegen natuurgebied de Noorbeemden geen Behaarde bijenwolf gevonden.

Datum	Aantal waarnemingen en aantal exemplaren per waarneming	Gebied
1908	1x1	Epen
Juni 1930	1x1	Epen
19 mei 2012*	1x2	Maastricht-Sint Pietersberg
28 mei 2013	1x1	Rijckholt-Voerenweg
12 juli 2013	1x1	Stramproy-Grensweg
31 mei 2014*	1x1	Slenaken-Gulpdal/Bronbossen
14 juni 2014	4x1	Stramproy-Grensweg
25 juni 2015*	1x1	Noorbeek
27 juni 2015*	1x1	Noorbeek
28 juni 2015*	1x1	Noorbeek
26 mei 2016	1x1	Savelsbos-Schone Grub
9 juli 2016*	1x1	Noorbeek-Vroelen e.o.
10 mei 2017*	1x5	Noorbeek
12 mei 2017*	1x2	Noorbeek
21 mei 2017*	1x2	Noorbeek

FIGUUR 6

Paring van de Behaarde bijenwolf (Trichodes alvearius) op de bloeiwijze van een Paardenbloem (Taraxacum officinale) (foto: R. Tilmans).

OPROEP

In Nederland en België is er nog geen Rode lijst voor Bonte kevers, zodat de exacte status van de soort niet bekend is en wettelijke bescherming ontbreekt. De kever geniet in Duitsland wel bijzondere bescherming via de Bundes-Artenschutzverordnung (VERORDNUNG ZUM SCHUTZ WILD LEBENDER TIER- UND PFLANZENARTEN (BUNDESARTENSCHUTZ-VERORDNUNG - BARTSCHV), 2005).

De Behaarde bijenwolf is een kever die door zijn opmerkelijke ver-

schijning opvalt en ook goed te onderscheiden is van zijn nauw verwante soortgenoot. Het is dan ook opmerkelijk dat nog relatief weinig waarnemingen uit ons land en de Voerstreek zijn gemeld. Zuid-Limburg en de Voerstreek lijken toch deel uit te maken van het zwaartepunt van zijn Europese verspreiding [figuur 4]. Het is niet bekend of de klimaatverandering de kever een impuls kan geven bij de uitbreiding van zijn leefgebied. Het is daarom van belang

de verspreiding van de soort te blijven volgen. Meer data kunnen een beter inzicht geven in de actuele en toekomstige status van de soort.

DANKWOORD

De auteur bedankt Albert Jacobs voor het beschikbaar stellen van de foto van de Bijenkever (Trichodes apiarius) en Martine Lemmens voor het maken van het verspreidingskaartje.

Summary

SOLDIER BEETLE *TRICHODES ALVEARIUS* IN LIMBURG

The Soldier beetle *Trichodes alvearius* was found in a garden in Noorbeek (in the south of the province of Limburg) in 2015 and 2017. It appears that the observations around Noorbeek represent the core distribution area of this species in Europe. Since the species is easy to distinguish from other beetles and can be found throughout the daytime, it is surprising that it has not been recorded more frequently. This article presents information about its appearance, life cycle, ecology and distribution, in the hope that this will help clarify the current and future status of this species in the Netherlands and Europe.

Literatuur

- ANONYMUS, 1933. Verslag der maandelijks vergadering van woensdag 2 augustus L.L. Natuurhistorisch Maandblad 22(8):90-94.
- ANONYMUS, 1966. Verslagen van de maandvergaderingen te Heerlen van 8 juni 1966. Natuurhistorisch Maandblad 55(6):85-87.
- BELLMANN, H., 2003. Tirion insectengids. Tirion Uitgevers, Baarn.
- FLÜGEL, H.-J., 2014. Über einige Fundnachweise und den Blütenbesuch von *Trichodes*-Arten (Coleoptera: Cleridae). Philippia 16:155-171.
- GBIF SECRETARIAT, 2017. Geraadpleegd 30 oktober 2017. *Trichodes alvearius* (Fabricius, 1792) Fabricius, 1792. <https://www.gbif.org/species/5748234>.
- NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM, 2017. *Trichodes alvearius*. Geraadpleegd 30 oktober 2017. <http://datasets.nlbif.nl/nmr/index.php?lang=nl>.
- NIEHUIS, M., 2013. Die Buntkäfer in Rheinland Pfalz und im Saarland. Gesellschaft für Naturschutz und Ornithologie Rheinland-Pfalz e.V., Landau.
- SOORTENBANK.NL, 2017. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Bonte kevers (Familie Cleridae) <http://www.soortenbank.nl/soorten.php?soortengroep=insecten&id=73&menuentry=groepen>.
- VERORDNUNG ZUM SCHUTZ WILD LEBENDER TIER- UND PFLANZENARTEN (BUNDESARTENSCHUTZ-VERORDNUNG - BARTSCHV), 2005 Geraadpleegd 29 oktober 2017. https://www.gesetze-im-internet.de/bartschv_2005/BJNR025810005.html#Seitenanfang.
- WAARNEMING.NL, 2017a. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Behaarde Bijenwolf - *Trichodes alvearius* (Fabricius, 1792). <https://waarneming.nl/soort/stats/22834>.
- WAARNEMING.NL, 2017b. Geraadpleegd 30 oktober 2017. Behaarde Bijenwolf - *Trichodes alvearius* (Fabricius, 1792). <https://waarneming.nl/soort/vi>
- WAARNEMING.NL, 2017c. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Bijenkever - *Trichodes apiarius* (Linnaeus, 1758). <https://waarneming.nl/soort/stats/8698>.
- WAARNEMING.NL, 2017d. Geraadpleegd 30 oktober 2017. Bijenkever - *Trichodes apiarius* (Linnaeus, 1758). https://waarneming.nl/soort/photos/8698?from=2016-07-16&to=2016-07-16&os=0&os=1&licentie=0&type_foto=0&maand=0&sex=&id_kleed=0&id_akt=0&only_rated=0&only_approved=0
- WAARNEMINGEN.BE, 2017a. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Behaarde Bijenwolf - *Trichodes alvearius* (Fabricius, 1792). <https://waarnemingen.be/soort/stats/22834>.
- WAARNEMINGEN.BE, 2017b. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Behaarde Bijenwolf - *Trichodes alvearius* (Fabricius, 1792). <https://waarnemingen.be/waarneming/view/77370078>.
- WAARNEMINGEN.BE, 2017c. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Bijenkever - *Trichodes apiarius* (Linnaeus, 1758). <https://waarnemingen.be/soort/stats/8698>.
- WILDBIENEN.DE, 2017. Geraadpleegd 29 oktober 2017. Wildbienen-Räuber: Buntkäfer (Cleridae). <http://www.wildbienen.de/wbienen.htm>.